

I ITÄ-SUOMEN LÄÄNIN ERITYISPIIRTEET

Toiminta-alue

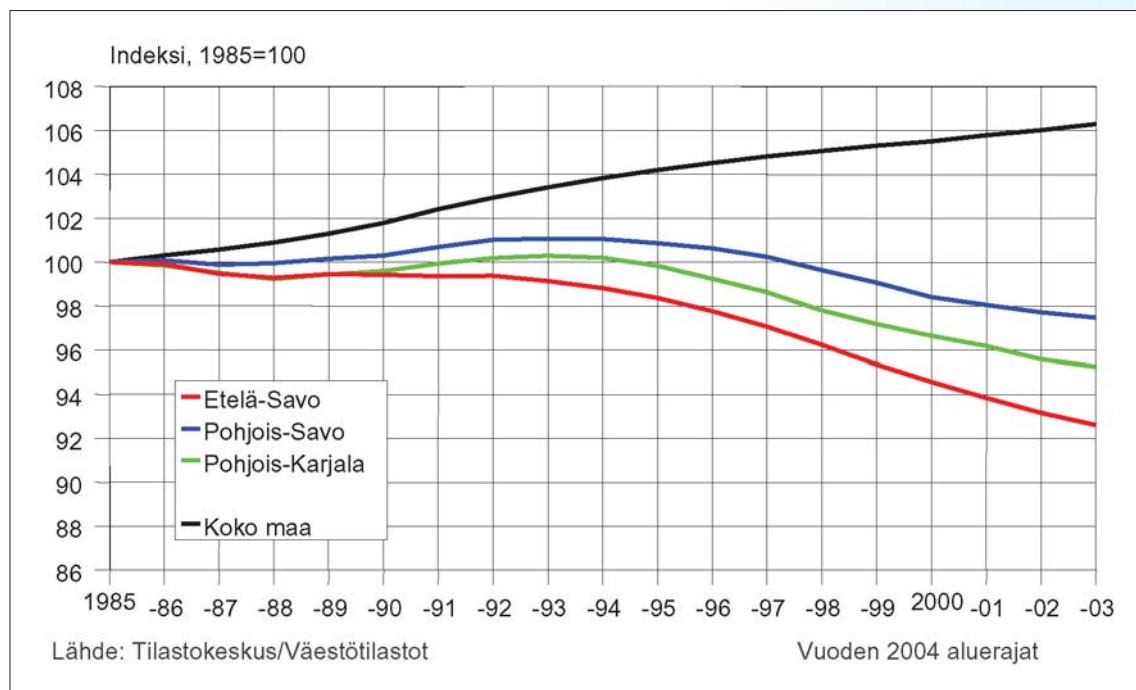
Itä-Suomen läänin kuuluvat Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakunnat. Läänin pinta-ala on 60 719 neliökilometriä, mikä on 12,2 prosenttia koko maan pinta-alasta. Neljäsosa läänin pinta-alasta on vesistöä. Lääni on maan järvirikkein aluetta, josta on muodostunut merkittävä loma-asutusalue. Läänissä oli vuoden 2003 lopussa yhteensä 95 852 loma-asuntoa, joista 42 995 Etelä-Savossa, 23 101 Pohjois-Karjalassa ja 29 756 Pohjois-Savossa. Maan kymmenen suosituimman mökkikunnan joukossa ovat Mäntyharju, Mikkeli, Kuopio ja Kangasniemi.

Läänin asukasluku oli 581 179 (31.12.2004) ja väestötiheys 11,9 asukasta/neliökilometri. Vuonna 2004 läänissä oli 64 kuntaa, 14 seutukuntaa ja 14 kihlakuntaa. Vuoden 2005 alussa Kangaslampi liitettiin Varkauden kaupunkiin, Kiihtelysvaara ja Tuupovaara liitettiin Joensuun kaupunkiin, Vehmersalmen kunta liitettiin Kuopion kaupunkiin sekä Tohmajärvi ja Värtsilä yhdistyivät uudeksi Tohmajärven kunnaksi. Läänin kuntien lukumäärä väheni näillä kuntajaon muutoksilla 59:ään. Myös seutukuntajakoon tuli muutoksia, sillä Outokummun ja Ilomantsin seutukunnat poistuivat kokonaan vuoden 2005 alusta. Läänin seutukuntien lukumäärä on nyt 12.

Itä-Suomen läänissä toimii kolme maakunnan liittoa, kolme työvoima- ja elinkeinokeskusta sekä kolme ympäristökeskusta. Lääni kuuluu Itäiseen Maanpuolustusalueeseen ja sen alueella toimivat Kuopion, Mikkelin ja Pohjois-Karjalan Sotilasläänit sekä Pohjois-Karjalan Rajavartiosto. Läänin pohjoisosaa kuuluu Kuopion hiippakuntaan ja eteläosa Mikkelin hiippakuntaan. Ortodoksisen kirkon kirkollishallitus sijaitsee Kuopiossa.

Väestö

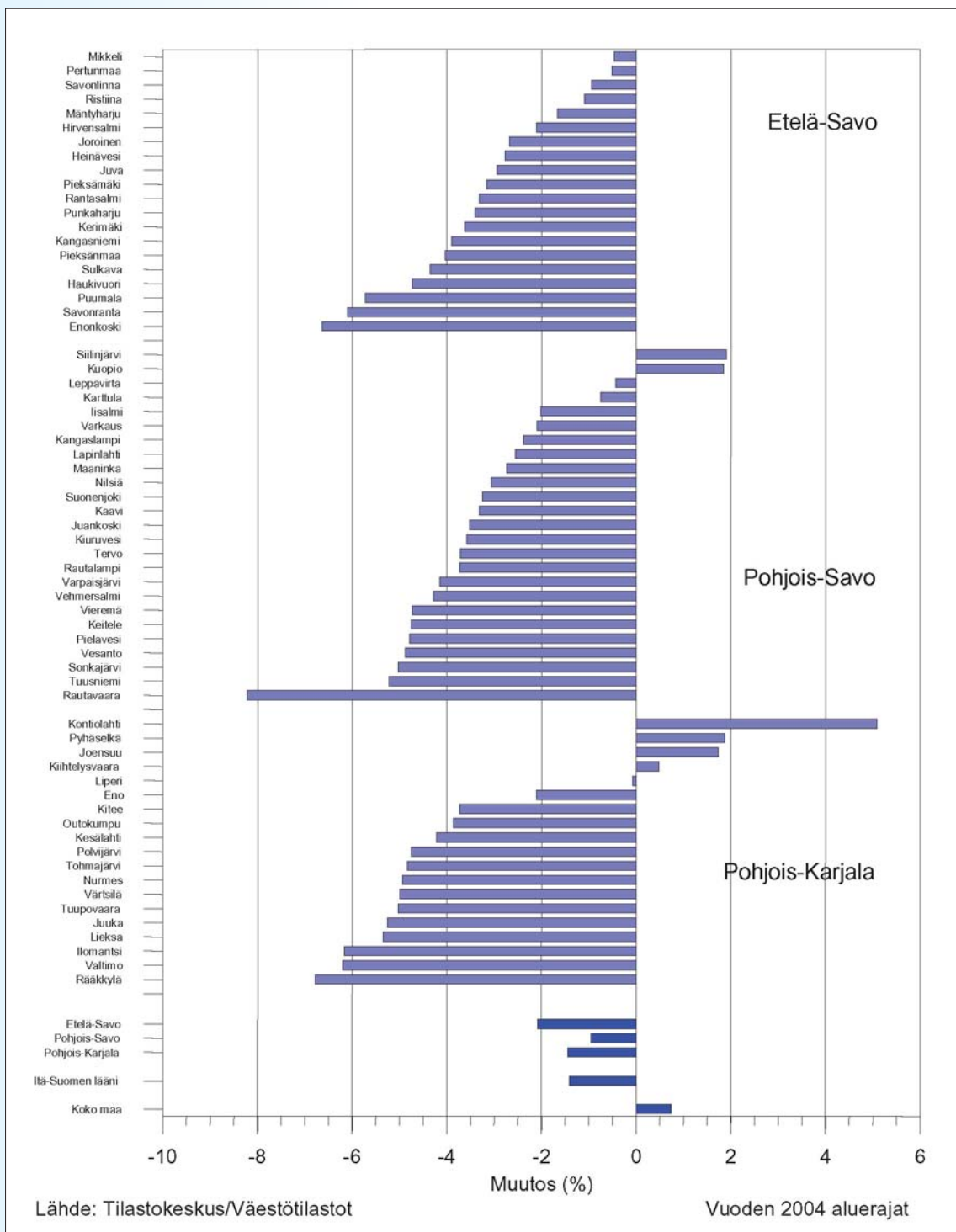
Itä-Suomen lääni menetti 1990-luvulla väestöään 13 900 henkeä. Tällä vuosikymmenellä väestö on vähentynyt edelleen voimakkaasti. Vuonna 2000 vähennys oli peräti 4 000 henkeä. Sen jälkeen väheneminen on hieman hidastunut, mutta se on pysynyt edelleen suurena (kuvio 1). Vuonna 2004 läänin väkimäärä aleni 1 602 henkeä. Voimakkainta väestön väheneminen oli Etelä-Savossa, missä vähennystä oli 907 henkeä (taulukko 1).

KUVIO 1. Väkiluvun kehitys maakunnittain 1985 - 2003

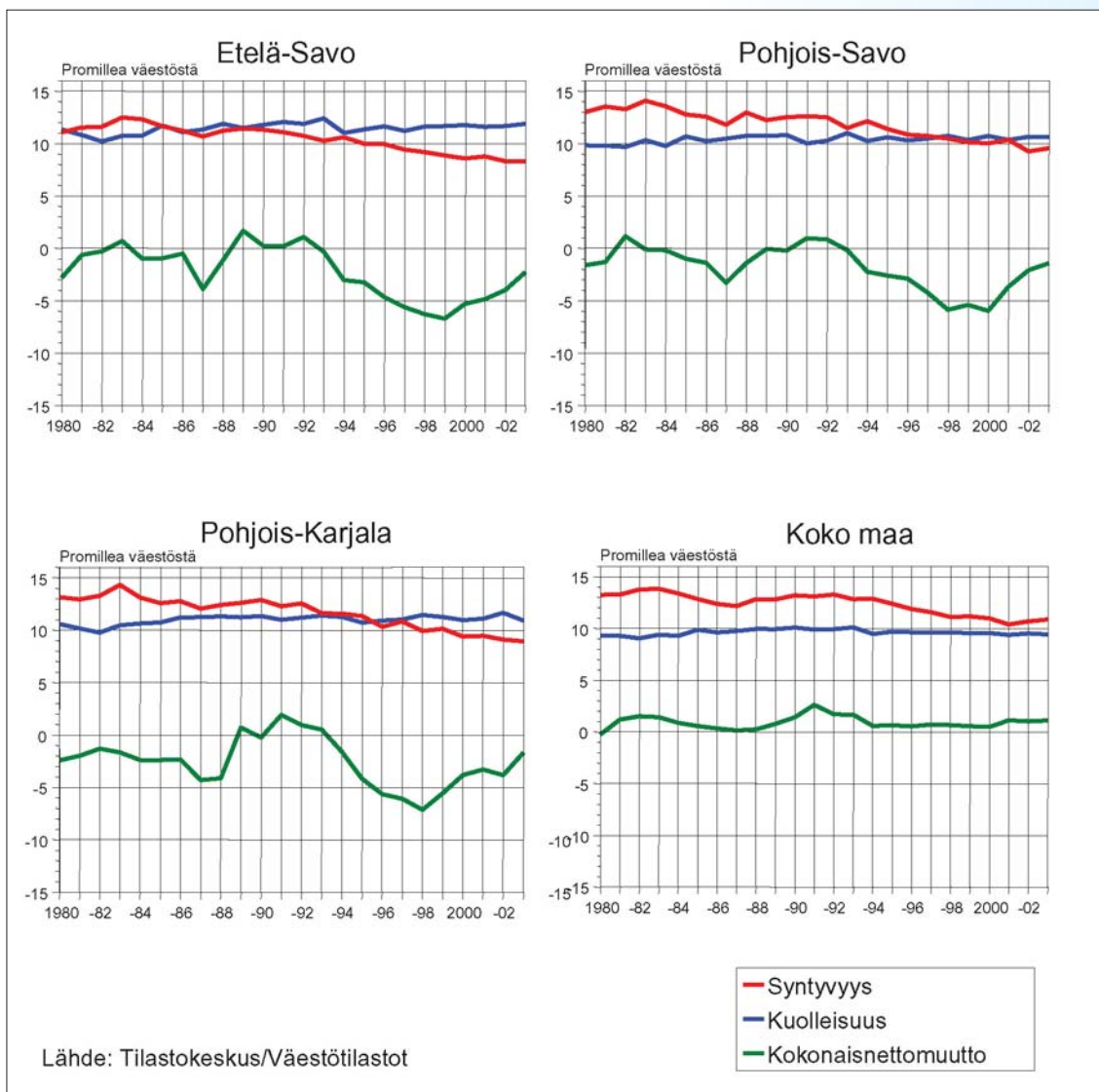
Väestö keskittyy maakuntakeskuksiin

Väestö on keskittymässä läänin suurimpiin maakuntakeskuksiin Joensuuhun sekä Kuopioon ja niiden ympäristökuntiin, joissa oli selkeää väestömäärän kasvua vuonna 2004. Etelä-Savon maakuntakeskuksen Mikkelin asukasmäärä kasvoi vain vähän. Kehitys on ollut viime vuosina samantapaista (kuvio 2).

KUVIO 2. Väkiluvun muutos kunnittain 2000 - 2003

Väestön väheneminen aiheutuu sekä syntyvyyden pienenemisestä että muuttotappiosta. Maaseutukunnissa suurin huoli on nykyään syntyvyyden väheneminen. Alueelta poismuutto on vähentynyt 1990-luvun loppupuoliskon määristä (kuvio 3).

KUVIO 3. Väestömuutokset maakunnittain 1980 - 2003

TAULUKKO I. Itä-Suomen läänin asukasluku maakunnittain, kihlakunnittain ja kunnittain

	Asukasluku 31.12.2004*	Muutos vuoden- vaihteeseen 2003-2004		Asukasluku 31.12.2004*	Muutos vuoden- vaihteeseen 2003-2004		Asukasluku 31.12.2004*	Muutos vuoden- vaihteeseen 2003-2004
Etelä-Savo			Pohjois-Karjala			Pohjois-Savo		
<i>Juvan kihlakunta</i>	23 568	-209	<i>Ilomantsin kihlakunta</i>	8 671	-195	<i>Koivillis-Savon kihlakunta</i>	21 006	-177
Joroinen	5 643	-80	Ilomantsi	6 538	-152	Juankoski	5 623	-62
Juva	7 400	-46	Tuupovaara	2 133	-43	Kaavi	3 630	-21
Puumala	2 860	-7				Nilsjä	6 582	-46
Rantasalmi	4 409	-26	<i>Joensuun kihlakunta</i>	106 710	518	Rautavaara	2 139	-43
Sulkava	3 256	-50	Eno	6 879	-15	Tuusniemi	3 032	-5
			Joensuu	52 767	108			
<i>Mikkelin kihlakunta</i>	69 555	-276	Kiihtelysvaara	2 687	6	<i>Kuopion seudun kihlakunta</i>	114 567	362
Hirvensalmi	2 578	-32	Kontiolahti	12 335	232	Kuopio	88 469	219
Kangasniemi	6 316	-103	Liperi	11 641	170	Maaninka	3 792	9
Mikkeli	46 538	27	Outokumpu	7 801	-39	Siilinjärvi	20 240	121
Mäntyharju	6 914	-99	Polvijärvi	5 050	-104	Vehmersalmi	2 066	13
Pertunmaa	2 111	-56	Pyhäselkä	7 550	160			
Ristiina	5 098	-13				<i>Sisä-Savon kihlakunta</i>	19 629	74
			<i>Kiteen kihlakunta</i>	21 040	-282	Karttula	3 503	53
<i>Pieksämäen kihlakunta</i>	23 422	-203	Kesälahti	2 714	-36	Rautalampi	3 704	-19
Haukivuori	2 295	-66	Kitee	9 877	-147	Suonenjoki	7 841	54
Pieksämäki	12 432	-78	Rääkkylä	2 938	-22	Tervo	1 891	-29
Pieksänmaa	8 695	-59	Tohmajärvi	4 896	-45	Vesanto	2 690	15
			Värtsilä	615	-32			
			<i>Lieksan kihlakunta</i>	14 083	-313	<i>Varkauden seudun kihlakunta</i>	35 252	-152
<i>Savonlinnan kihlakunta</i>	44 844	-219	Lieksa	14 083	-313	Kangaslampi	1 596	-9
Enonkoski	1 740	-7				Leppävirta	10 970	-68
Heinävesi	4 405	-46	<i>Nurmeksen kihlakunta</i>	18 146	-207	Varkaus	22 686	-75
Kerimäki	5 909	-29	Juuka	6 178	-60			
Punkaharju	4 085	-43	Nurmes	9 197	-102	<i>Ylä-Savon kihlakunta</i>	60 686	-323
Savonlinna	27 465	-71	Valtimo	2 771	-45	Iisalmi	22 645	-2
Savonranta	1 240	-23				Keitele	2 804	-27
						Kiuruvesi	9 866	-122
						Lapinlahti	7 596	-27
						Pielavesi	5 546	-87
						Sonkajärvi	4 997	-10
						Varpaisjärvi	3 088	-37
						Vieremä	4 144	-11
Yhteensä	161 389	-907	Yhteensä	168 650	-479	Yhteensä	251 140	-216
Itä-Suomen lääni	581 179	-1 602						
Koko maa	5 237 316	17 584						

Lähde: Väestörekisterikeskus, Väestötietojärjestelmä

* Rekisteritilanne 31.12.2004. Myöhemmin julkistettaviin vuodenvaihteen 2004 - 2005 asukaslukutietoihin sisältyvät vielä tammikuussa väestötietojärjestelmään tehdyt vuotta 2004 koskevat muutokset.

Elinkeinot, työllisyys ja aluekehittäminen

Itä-Suomen läänin maakuntien elinkeinorakenne poikkeaa maan keskimääräisestä tilanteesta erityisesti maa- ja metsätalouden osalta, minkä osuus työllisestä työvoimasta Itä-Suomessa on kaksinkertainen muuhun maahan verrattuna. Maataloudesta toimeentulonsa saavien määrä on vähentynyt ja vähenee edelleen voimakkaasti. Maatalous tarjoaa koko-aikaisen työpaikan yhä vähenevälle määrälle viljelijäväestöä. Vuodesta 2002 vuoteen 2003 maataloudesta väheni tuhat työpaikkaa (taulukko 2). Terveystietojärjestelmän osuus työvoimasta on läänin alueella myös muuta maata suurempi.

TAULUKKO 2. Työpaikat alueittain toimialan mukaan 1993 - 2003 (e)

		Vuosi	1993	1996	1999	2002	2003 (e)
Alueet	Työpaikkojen toimiala						
10 Etelä-Savon maakunta	Yhteensä	57 408	56 694	60 015	60 012	60 996	
	Maa- ja metsätalous	10 410	8 389	7 426	6 350	6 013	
	Kaivostoiminta ja louhinta	206	105	133	137	138	
	Teollisuus	8 284	9 055	10 116	10 153	10 184	
	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	582	369	384	349	336	
	Rakentaminen	2 942	3 030	3 367	3 180	3 369	
	Kauppa, majoitus- ja rav.toiminta	7 023	6 980	7 685	7 969	8 149	
	Kuljetus, varastointi ja tietoliik.	4 310	3 561	3 875	3 890	3 831	
	Rahoitus-, kiinteistö-, ym. palv.	4 251	4 167	4 561	4 738	4 784	
	Yhteiskunnall. palvelut	17 819	19 700	21 042	21 768	22 501	
	Toimiala tuntematon	1 581	1 338	1 426	1 478	1 691	
11 Pohjois-Savon maakunta	Yhteensä	87 204	88 065	93 684	94 921	96 996	
	Maa- ja metsätalous	13 332	10 785	9 604	8 274	7 826	
	Kaivostoiminta ja louhinta	372	362	336	324	350	
	Teollisuus	13 637	14 389	15 221	15 570	15 669	
	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	932	866	1 340	832	834	
	Rakentaminen	3 886	4 195	4 829	5 270	5 633	
	Kauppa, majoitus- ja rav.toiminta	11 178	11 201	12 320	12 551	12 875	
	Kuljetus, varastointi ja tietoliik.	5 582	5 339	5 979	6 120	6 130	
	Rahoitus-, kiinteistö-, ym. palv.	7 477	7 786	9 073	10 102	10 167	
	Yhteiskunnall. palvelut	28 665	31 233	32 827	33 471	34 553	
	Toimiala tuntematon	2 143	1 909	2 155	2 407	2 959	
12 Pohjois-Karjalan maakunta	Yhteensä	58 060	56 516	60 319	60 709	61 795	
	Maa- ja metsätalous	8 980	6 982	6 121	5 243	5 056	
	Kaivostoiminta ja louhinta	191	223	307	288	299	
	Teollisuus	8 726	9 319	10 961	11 421	11 474	
	Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	650	653	580	453	480	
	Rakentaminen	3 008	2 759	3 291	3 302	3 429	
	Kauppa, majoitus- ja rav.toiminta	6 913	6 491	7 347	7 428	7 745	
	Kuljetus, varastointi ja tietoliik.	3 793	3 610	3 835	3 827	3 869	
	Rahoitus-, kiinteistö-, ym. palv.	4 372	4 336	4 935	5 283	5 324	
	Yhteiskunnall. palvelut	20 052	20 666	21 674	21 923	22 341	
	Toimiala tuntematon	1 375	1 477	1 268	1 541	1 778	

Lähde: Tilastokeskus 2/11/2005

Itä-Suomen läänin työpaikkojen kokonaismäärä vuodesta 2002 vuoteen 2003 lisääntyi 4 775 työpaikalla. Työpaikkojen määrä kasvoi eniten Pohjois-Savossa, jossa lisäystä oli 2 705 työpaikkaa (taulukko 2).

Työttömyys edelleen ongelmana

Elinkeinorakenteen muutoksen ja myös valtionhallinnon työpaikkojen karsimisen myötä Itä-Suomen lääni menetti runsaasti työpaikkoja 1990-luvulla, jolloin työttömyysasteen ero muuhun maahan verrattuna kasvoi aina vuoteen 2001 saakka (taulukko 3). Sen jälkeen ero muuhun maahan verrattuna on hivenen kaventunut. Tilanteen parantuminen johtuu uusien työpaikkojen syntymisestä, työttömien poismuutosta, väestön eläköitymisestä sekä työvoimapolitiittisista erityistoimenpiteistä. Työttömyys on silti iso ongelma, sillä läänin työttömyys on edelleen varsin korkealla 14,3 prosentin tasolla.

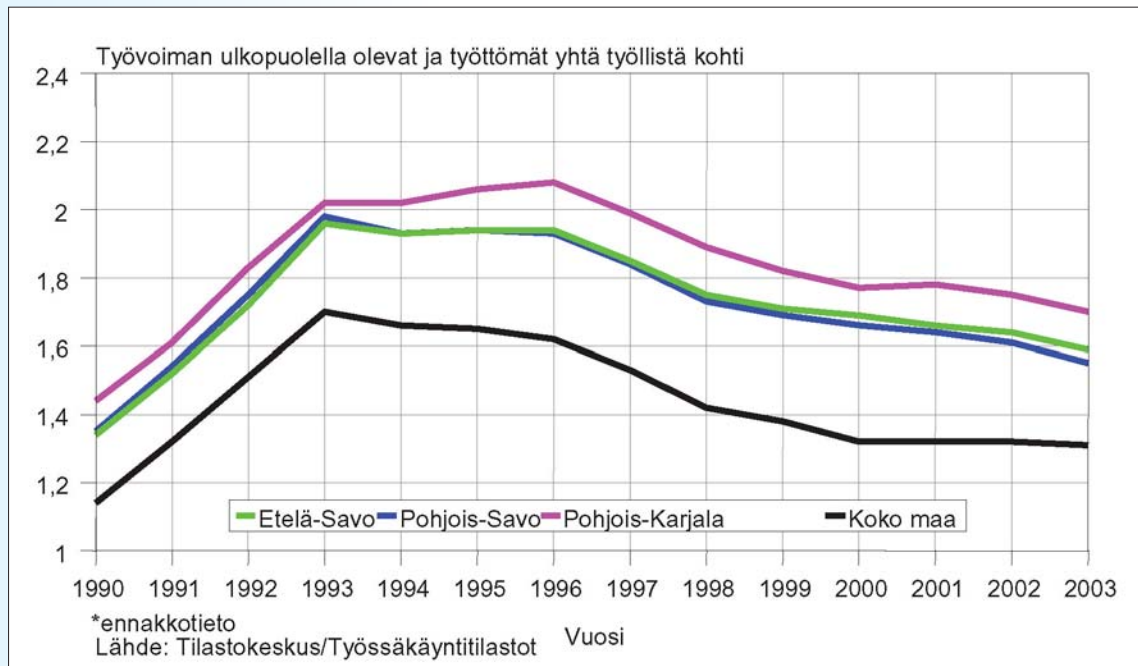
TAULUKKO 3. Työttömyysaste Itä-Suomen läänissä 1991 - 2004

Työttömyysaste	1991 %	1995 %	2000 %	2001 %	2002 %	2003 %	2004 %
Etelä-Savo	10,0	22,0	16,5	15,7	14,3	13,4	13,2
Pohjois-Savo	10,0	22,0	16,0	15,3	14,0	13,4	13,1
Pohjois-Karjala	11,0	24,0	19,2	18,4	17,3	16,8	17,1
Itä-Suomen lääni	10,5	22,4	17,0	16,3	15,1	14,4	14,3
Koko maa	8,6	19,4	12,8	12,0	11,2	11,1	11,1
	%-yks.	%-yks.	%-yks.	%-yks.	%-yks.	%-yks.	%-yks.
Ero Itä-Suomen läänin ja koko maan välillä	1,9	3,0	4,2	4,3	3,9	3,3	3,2

Lähde: Etelä-Savon TE-keskus 31.1.2005

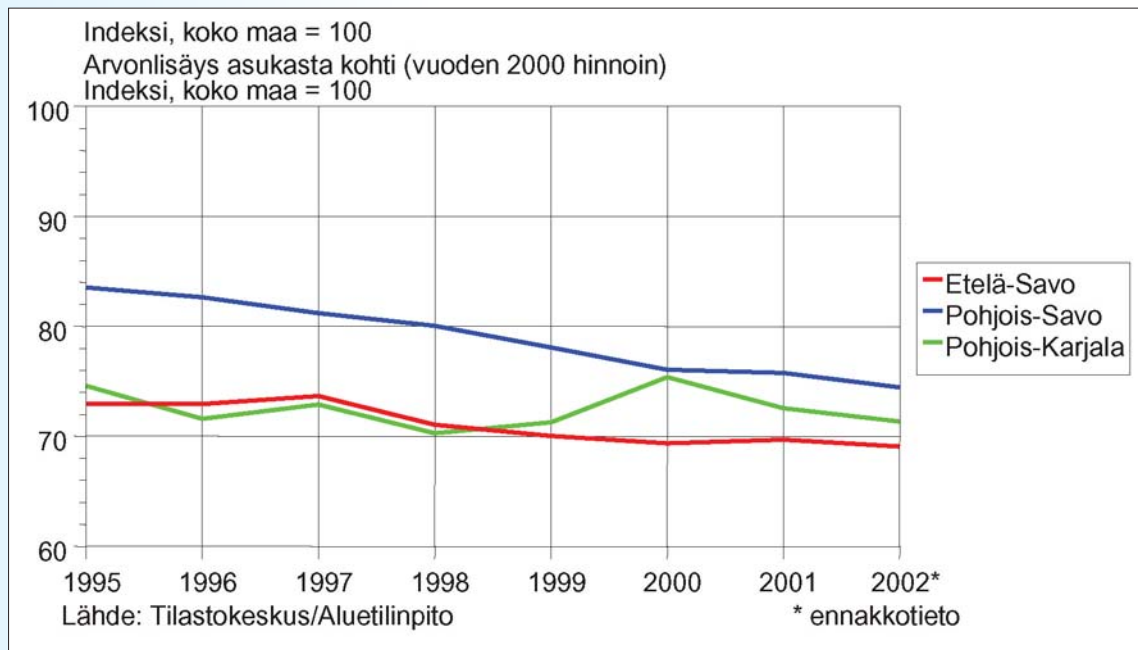
Työllisyysaste oli vuonna 2004 Etelä-Savossa 63,1 prosenttia, Pohjois-Savossa 62,1 prosenttia ja Pohjois-Karjalassa 57,4 prosenttia maan keskiarvon ollessa 67,2 prosenttia.

Taloudellinen huoltosuhde on parantunut kaikissa maakunnissa, mutta on edelleen selvästi maan keskiarvoa heikompi (kuvio 4).

KUVIO 4. Taloudellinen huoltosuhde maakunnittain 1990 - 2003*

Talouskasvu on ollut Itä-Suomessa selvästi muuta maata heikompa. Vuosina 1995 - 2002 suuralueittain tarkasteltuna Etelä-Suomen henkeä kohden laskettu arvonlisäys kasvoi 30,8 prosenttia, Pohjois-Suomen 29,8 prosenttia ja Länsi-Suomen 26,5 prosenttia. Itä-Suomessa kasvu oli vain 17,8 prosenttia (Lähde: Tilastokeskus, aluetilinpidon aikasarja). Vuoden 2002 asukasta kohti laskettu arvonlisäysindeksi oli Etelä-Savossa 70, Pohjois-Karjalassa 71 ja Pohjois-Savossa 75 (ennakkotieto, kuvio 5).

KUVIO 5. Aluetilinpidon arvonlisäys asukasta kohti maakunnittain 1995 - 2002*.

Kuntien taloustilanne heikkeni ennakkotietojen mukaan myös vuonna 2004. On odotettavissa, että kuntien vuoden 2004 tilinpäätökset tulevat olemaan keskimäärin alijäämäisiä kaikissa läänin maakunnissa. Vuosikatteet olivat erittäin alhaisella tasolla jo vuonna 2003 (taulukko 4).

TAULUKKO 4. Tietoja kuntien taloudesta 2001 - 2003 maakunnittain

Maakunta	Vuosikate, €/asukas			Vuosikate, % poistoista			Lainakanta, €/asukas		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Etelä-Savo	69	215	143	42	120	81	1 195	1 338	1 361
Pohjois-Savo	211	365	232	91	154	98	599	630	688
Pohjois-Karjala	242	393	215	146	208	117	663	630	673
Koko maa keskimäärin	330	380	240	141	151	93	781	863	999

Lähde: Kuntaliitto

Kuntien kiristynyt talous näkyy myös tuloveroprosenttien korotuksina. Vuodeksi 2005 peräti 22 Itä-Suomen läänin kuntaa korotti veroprosenttiaan (taulukko 5). Vuonna 2004 tuloveroprosenttiaan korottaneita kuntia oli kuusi. Kuntien talouden jatkuva alijäämäisyys on uhka peruspalvelujen järjestämiselle. Toistaiseksi kunnat ovat kuitenkin pystyneet tarjoamaan asukkailleen välttämättömät peruspalvelut.

TAULUKKO 5. Itä-Suomen läänin kuntien tuloveroprosentit 2005

Maakunta	Tulovero%	Muutos %-yks. 2004 - 2005	Maakunta	Tulovero%	Muutos %-yks. 2004 - 2005	Maakunta	Tulovero%	Muutos %-yks. 2004 - 2005
<i>Etelä-Savo</i>	18,83	0,22	<i>Pohjois-Karjala</i>	19,12	0,38	<i>Pohjois-Savo</i>	18,64	0,47
Enonkoski	18,75	0,75	Eno	19,75	0,75	Ilalmi	18,50	
Haukivuori	18,75		Ilomantsi	19,00	0,50	Juankoski	19,25	0,75
Heinävesi	19,00		Joensuu	19,00	0,50	Kaavi	19,00	0,50
Hirvensalmi	18,50		Juuka	19,50	0,75	Karttula	19,50	0,50
Joroinen	18,00		Kesälahti	19,50		Keitele	18,50	
Juva	18,50		Kitee	19,50		Kiuruvesi	18,50	
Kangasniemi	18,25		Kontiolahti	18,75		Kuopio	18,75	0,75
Kerimäki	18,50		Lieksa	18,75		Lapinlahti	18,00	1,00
Mikkeli	18,75		Liperi	19,50	0,75	Leppävirta	18,50	1,00
Mäntyharju	18,50		Nurmes	19,50	0,75	Maaninka	18,00	
Pertunmaa	18,50		Outokumpu	19,50	1,00	Nilsjä	18,50	
Pieksämäki	18,75		Polvijärvi	18,50		Pielavesi	18,75	
Pieksänmaa	18,50	0,50	Pyhäselkä	18,75		Rautalampi	19,50	0,50
Punkaharju	19,50	0,75	Rääkkylä	19,50		Rautavaara	19,00	
Puumala	18,50		Tohmajärvi	19,50		Sillinjärvi	18,75	0,75
Rantasalmi	19,50	0,75	Valtimo	18,75		Sonkajärvi	18,50	
Ristiina	18,50	0,50				Suonenjoki	18,75	
Savonlinna	19,50	0,75				Tervo	19,00	
Savonranta	19,50	0,50				Tuusniemi	18,50	
Sulkava	18,75					Varkaus	18,25	
						Varpaisjärvi	18,00	
						Vesanto	19,50	
						Vierämä	18,50	
Koko maa	18,30	0,18						

Tummennetuissa kunnissa kuntaliitos vuonna 2005

Lähde: Kuntaliitto tiedottaa 18.11.2004, www.kunnat.net

Sisäasiainministeriön kuntaosaston ennusteiden mukaan kuntien talouden vuosikatteet ovat laskemassa vuosina 2003 - 2006 huolestuttavasti maan kaikissa maakunnissa paitsi Uudellamaalla. Heikoin tilanne on Lapin, Kainuun, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan kunnissa. Myös Pohjois-Savon kuntien vuosikatteiden kehitys on erittäin heikko. Kuntien lainakanta on kasvamassa maan kaikissa maakunnissa.

Kehittämishankkeilla uusia työpaikkoja

Itä-Suomen maakunnissa on vahva kehittämistähto. Maakunnissa halutaan uskoa alueen omiin vahvuuksiin sekä koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehittelyn avulla luotaviin uusiin työpaikkoihin. Yhteistyönä on vuoden 2004 aikana tehty laaja Itä-Suomen ohjelma, joka valmistuu keväällä 2005.

Itä-Suomen lääni kuuluu kokonaisuudessaan EU:n Tavoite I -ohjelman piiriin. Ohjelman turvin alueet ovat pystyneet käynnistämään sekä omiin vahvuuksiin pohjautuvia että alueen kehittämisen perusedellytyksiä turvaavia hankkeita.

Aluekeskushjelmaan vuosiksi 2004 - 2006 sisäasiainministeriö on nimennyt Itä-Suomen läänistä Ylä-Savon talousalueen, Kuopion seudun, Varkauden talousalueen, Mikkelin seudun, Savonlinnan seudun ja Joensuun seudun.

Osaamiskeskusohjelmassa kaudella 2003 - 2006 ovat läänin alueelta mukana osaamiskeskuksina Kuopion seutu hyvinvointiosaamisen, Mikkelin seutu komposiitti- ja pinnoitusteknologian ja Pohjois-Karjala metsä- ja puuosaamisen sekä muovi- ja metalliosaamisen keskuksena. Lisäksi matkailun verkosto-osaamiskeskusta koordinoi Savonlinnan innovaatiokeskus. Elintarvikealan verkosto-osaamiskeskuksessa on mukana koulutusyksiköitä kaikista kolmesta maakunnasta ja puutuotealan verkoston avulla maakunnalliset toimijat ovat luoneet alueellisen osaamiskeskittymän Kuopioon, Joensuuhun ja Mikkeliin.

Tasapainoisen aluerakenteen saavuttaminen Itä-Suomessa edellyttää korkeatasoiseen osaamiseen ja innovatiiviseen toimintaan perustuvien keskittymien luomista ainakin kaikkiin läänin aluekeskuksiin.

On tärkeää, että yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa tehtävää tutkimusta ja tuotekehitystä pystyttäisiin tuotteistamaan nykyistä paremmin hyödykkeiksi ja yritysten tarpeisiin. Yliopistoja ja ammattikorkeakouluja voitaisiin palkita toteutuneista tuoteideoista ja kehittämistyöstä.

Koulutus

Maaseudun kouluverkko harvenee

Koulutusmahdollisuudet ja niiden kehittäminen peruskoulusta yliopistolliseen koulutukseen saakka ovat olleet Itä-Suomessa tärkeitä sekä asukkaiden peruspalvelujen saannin että alueellisen kehittämisen kannalta. Vaikka peruskoulun oppilasmäärä on maassamme pysynyt lähes vakiona 1990-luvulla, alueelliset erot ovat suuria. Itä-Suomen läänissä Etelä-Savon peruskoulun oppilasmäärä väheni 2,2 prosenttia vuodesta 2003 vuoteen 2004, Pohjois-Karjalan 2,4 prosenttia ja Pohjois-Savon 1,8 prosenttia. Peruskoulun koko oppilasmäärä ilman esiopetusta oli 63 237 vuonna 2004, jossa oli vähennystä 2,1 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Oppilasmäärän väheneminen on vaikuttanut maaseudun kouluverkon harventamiseen. Vuodesta 2000 syksyyn 2004 oli lakkautettu 84 koulua (19 vuonna 2004). Lisäksi vuonna 2004 yhdistettiin yksi 1 - 6 ja yksi 7 - 9 luokkien koulu yhtenäiseksi 1 - 9 luokkien kouluksi.

Peruskoulun päättäneistä toisen asteen koulutukseen tai perusopetuksen lisäopetukseen sijoittui vuonna 2003 välittömästi 94,2 prosenttia. Vuonna 2004 Itä-Suomen läänin lukioissa oli opiskelijoita 13 523 (113 eli 0,8 prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisellä vuonna), toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa 17 326 (203 eli 1,2 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2003) ja ammattikorkeakoulutuksessa 12 254 (39 eli 0,3 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2003). Vuonna 2003 yliopistokoulutuksessa oli 13 797 opiskelijaa eli 7,4 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2002.

Ammattitaitoisen työvoiman puute uhkaa

Väestön ikääntyessä ja nuorten ikäluokkien pienentyessä Itä-Suomea uhkaa lähivuosina ammattitaitoisen työvoiman puute. Eläkkeelle siirtyvien määrää ei ole mahdollista korvata nuorilla hyvin koulutetuilla ikäluokilla. Itä-Suomen läänissä 16-vuotiaiden määrä vuonna 2003 oli 7 202 (vuonna 2002 heitä oli 7 617 ja vuonna 2000 vastaavasti 8 216) ja vuonna 2015 määrän arvioidaan olevan 5 963.

Väestön koulutustaso muuta maata alempi

Väestön koulutustaso on Itä-Suomen läänissä matalampi kuin maassa keskimäärin. Tutkinnon suorittaneita 15 vuotta täyttäneestä väestöstä oli vuonna 2003 Etelä-Savossa vain 57,3 prosenttia, Pohjois-Karjalassa 59,7 prosenttia ja Pohjois-Savossa 60,8 prosenttia, kun koko maassa heitä oli 61,9. Suurelta osin tämä johtuu vanhempiin ikäluokkiin painottuvasta ikärakenteesta sekä nuorten koulutettujen alueelta poismuutosta. Myös korkeamman asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli vuonna 2003 kaikissa läänin maakunnissa (Etelä-Savo 19,4 %, Pohjois-Karjala 19,1 % ja Pohjois-Savo 21,4 %) koko maan keskiarvoa (24,6 %) pienempi.

Kulttuuri ja vapaa-aika

Viimeisen kymmenen vuoden aikana kulttuurin merkitys on voimistunut Suomessa. Samaan aikaan kulttuurisektori on kokenut syvällisen muutoksen. Kulttuurin yhteiskunnallisessa vaikuttavuudessa ovat voimistuneet alue- ja talouspoliittiset näkökohdat perinteisten kulttuuriarvojen sijaan. Itä-Suomen alueellisten kulttuuristrategioiden tavoitteissa korostetaan kulttuurin työllistävää vaikutusta sekä paikallisen omaileimaisen kulttuurin merkitystä alueen identiteettiin ja imagoon. Kulttuuristrategiat ovat olleet pohjana myös Itä-Suo-

men lääninhallituksen EU-hankkeiden tavoitteenasettelussa. Lääninhallituksen rooli kulttuurialalla on ollut vahva, sillä puolet kulttuurihankkeisiin ohjautuneesta rahoituksesta on tullut lääninhallituksen kautta.

Kulttuuri on tärkeä kärkiala

Etelä-Savossa kulttuuri on ollut yksi maakunnan kärkialoista tällä rakennerahastokaudella. Kulttuuriyrittäjyys sekä kulttuuriperinteen laajamittainen hyödyntäminen maakunnan matkailussa ja kulttuuritapahtumien tuotannossa ovat olleet keskeisiä, samoin kulttuuriperinnön tutkimus ja hoito sekä seudullisten kulttuurilaitosten toiminnallisuuden edistäminen. Maakunnan keskuksen monipuolisten arkistolaitosten toiminnan kehittäminen digitaaliseen aikaan on onnistunut useiden hankkeiden kautta. Myös kulttuuritapahtumien ja -toimijoiden verkostoitumiseen ja markkinointiin tähtääviä koulutushankkeita on ollut useita.

Pohjois-Karjalan kulttuuristrategiassa tavoitteena on ollut edistää uutta yrittäjyyttä ja työllisyyttä, parantaa viihtyisyyttä ja ehkäistä etenkin nuorten syrjäytymistä. Maakunnasta on haluttu luoda vetovoimainen mediatuotantoalue, ja tämän alan hankkeita on Pohjois-Karjalassa ollutkin erityisen paljon. Maakunnassa on toteutettu myös kulttuuriympäristöjen ja -rakenteiden inventointiin, korjaamiseen ja säilyttämiseen liittyviä hankkeita.

Myös Pohjois-Savossa kulttuurialan keskeiselle sijalle ovat nousseet kulttuurisisältöjen tuotteistaminen, osamisen ja koulutussisältöjen kehittäminen sekä yrittäjyyden lisääminen. Maakunnassa on lisäksi toteutettu paljon muotoiluun sekä käsi- ja taideteollisuuteen painottuvia hankkeita. Pohjois-Savossa Kuopion Muotoilukakemia ja Sibelius-Akatemia ovat pystyneet hyödyntämään rakennerahastoja koulutusohjelmiansa kehittämiseen. Myös kulttuuritapahtumien ja kulttuurimatkailun ohjelmapalveluja on kehitetty.

Kaiken kaikkiaan hankerahoituksella on ollut vaikutusta kulttuurialan kehitykseen Itä-Suomessa. Lyhyellä aikavälillä vaikutukset näkyvät jo kulttuurialan koulutuksen kautta yritystoiminnan kasvuna. Koulutusjärjestelmän ja -ohjelmien uudistamiseen ja kehittämiseen liittyvillä hankkeilla tulee olemaan myös pitkän aikavälin vaikutuksia.

Väestön terveys ja sosiaaliset haasteet

Itä-Suomen läänin alueella toimii neljä sairaanhoitopiiriä ja 37 terveyskeskusta, joista Etelä-Savossa 10, Pohjois-Savossa 14 ja Pohjois-Karjalassa 13. Kehitysvammahuollon erityispiirejä on kaksi.

Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan maakuntien yhteisiä haasteita ovat väestön ikääntyminen, julkisten palvelujen rahoitusvaikeudet, muuta maata alempi työllisyys ja verotulojen alhaisuus. Suurella osalla läänin väestöstä on keskimääräistä alhaisempi tulotaso ja se vaikuttaa köyhien ja syrjäytyneiden määrään. Se myös aiheuttaa vaikeuksia rakentaa esimerkiksi monipuolista yksityistä palvelutarjontaa julkisen palvelun rinnalle.

KELA:n sairastavuusindeksin korkein luku on Kainuussa ja matalin Uudellamaalla. Itä-Suomen läänin maakuntien sairastavuusindeksi on huolestuttava, yli 30 prosenttia korkeampi kuin koko maassa keskimäärin.

Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrän osuus on korkein Lapissa ja matalin Pohjanmaalla. Itä-Suomen läänin maakunnissa toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrä ylittää maan keskiarvon.

Riittävien ja laadukkaiden hyvinvointipalvelujen turvaaminen edellyttää kunnilta huolellista suunnittelua. Strategisina valintoina tärkeitä ovat elinkaariajatteluun perustuvan terveyden edistäminen ja syrjäytymisen vähentäminen. Tässä työssä tarvitaan aikaisempaa vahvempaa kykyä ylittää kunnissa hallintokuntien rajat, kuntien rajat ja jopa maakuntien rajat.

Vanhusten kotihoito ja sosiaalityö vaativat pikaista kehitystyötä

Vanhusten kotihoidon lisääminen vaatii pikaista kehitystyötä. Kotona asuvalle asiakkaalle tulisi räätälöidä hänen huolenpitotarpeitaan vastaava palvelukokonaisuus ja varmistaa yhteys eri palvelujen tuottajiin, joita ovat kunnallisen kodinhoitoavun ja kotisairaanhoidon lisäksi myös yksityinen sektori ja järjestöt.

Sosiaalityön asema on monessa Itä-Suomen kunnassa heikentynyt, mihin yhtenä tekijänä on vaikuttanut pätevien sosiaalityöntekijöiden puute. Tilanteeseen odotetaan apua Kuopion yliopiston toteuttamasta sosiaalityön maisterikoulutusohjelmasta. Sosiaalityön tehtävä on jatkossa olla hätään nopeasti reagoiva, joustava palvelumuoto. Hyvään suuntaan sosiaalityötä on kehittänyt mm. Joensuu kaupunki, joka pystyi sosiaalityön uudelleenorganisoinnilla nopeuttamaan toimeentulotuen käsittelyä. Kuopion kaupunki loi nuorten pal-

velukeskuksen, johon nuorilla on eri ongelmatilanteissa mahdollista päästä saman päivän aikana. Etelä-Savossa on kehitetty sosiaalityötä erityisesti maaseutualueen tarpeisiin.

Terveydenhuollossa tarvitaan yhteistyötä, erikoistumista ja ehkäisevän toiminnan lisäämistä

Vuoden 2005 maaliskuun alussa voimaan tuleva hoitotakuu asettaa määrääjat asiakkaan hoidon tarpeen määrittelylle ja hoitoon pääsulle. Ennakkoon on arveltu, että terveydenhuoltojärjestelmä pystyy vastaamaan uudistuneisiin vaatimuksiin. Kuitenkin hoitoon pääsyn turvaaminen jo nykyisellään ruuhkautuneilla erikoisaloilla kuten psykiatriassa vaatii resurssien lisäämistä tai ainakin uudelleen organisoimista.

Itä-Suomeen on mahdollista luoda erittäin hyvää erikoissairaanhoitoa tarjoava sairaanhoitopiirien kokonaisuus. Kaikki se aloitteellisuus, mitä Itä-Suomessa on ollut erikoissairaanhoidon teknologian edistämiseksi, on erityisen tervetullutta ja sitä tullaan tukemaan myös tulevaisuudessa. Kansallinen terveydenhuollon hanke saa vuosittain valtiolta tukea 30 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi valtionosuutta on lisätty leikkausjonojen purkamiseen ja hoidon saatavuuden turvaamiseen.

Itä-Suomessa on odottamassa valtaiset tarpeet diabeteksen, osteoporoosin ja edelleen sydän- ja verisuonitautien hoidossa. Siksi hoitotakuun ja jonojen purkamisen rinnalla tarvitaan nykyistä vahvempia toimia sairauksien ehkäisyyn. Itä-Suomessa jokin sairaanhoitopiiri voisi ottaa ehkäisevän terveydenhuollon omaksi erityisalukseksi ja olla siinä perusterveydenhuollon tukena ja kansallisena asiantuntijana. Pohjois-Karjalan kansanterveyden keskus ja Terve Kuopio -hanke ovat omilla panostuksillaan tehneet hyvää työtä, mutta tähän alueeseen tarvitaan nykyistä vahvempia valtakunnallisiakin tukitoimenpiteitä.

Perusterveydenhuollossa on lähdetty hakemaan seudullisia ratkaisuja mm. työterveyshuoltoon, päivystykseen ja lääkäriresurssien käyttöön. Tulokset näkyvät melko hitaasti. Kehittämishankerahoituksella tullaan edelleen tukemaan seudullisia hankkeita, joten kuntien tulisi nyt uuden luottamushenkilökauden päätöksillä saada aikaan perusterveydenhuollon ylikunnallista kehittämistyötä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon työpaikkoihin tarvitaan lisää vetovoimaa

Julkisen sektorin työpaikat ovat kiinnittäneet liian vähän huomiota työpaikan vetovoimaisuustekijöihin. Itä-Suomen kunnissa on jo nyt vaikeuksia saada lääkäreitä ja sosiaalityöntekijöitä. Henkilökunnan rekrytointivaikeudet kasvavat edelleen suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen myötä. Koulutettua sosiaali- ja terveydenhuollon väkeä houkutellaan lehti-ilmoituksilla Etelä-Suomeen ja julkinen sektori joutuu entistä enemmän kilpailemaan osaavasta työvoimasta yksityisen ja järjestösektorin kanssa. Jatkossa sosiaali- ja terveydenhuollossa tulisi etsiä keinoja, joilla vapautuviin työpaikkoihin saadaan houkuttelevaksi osaavaa henkilöstöä.

Kehittämishankerahoitus kunnossa, investointirahoitusta vähän

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseen jaetaan kunnille hankerahoitusta yli 50 miljoonaa euroa vuodessa. Tästä Itä-Suomen osuus vuonna 2004 oli runsas kuusi miljoonaa euroa ja hankerahoituksen ansiosta kehittämistyössä on päästy Itä-Suomen läänissä hyvään vauhtiin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon investointien osalta trendi on koko valtakunnassa ollut laskeva. Itä-Suomessa on viime vuosina voitu tukea enintään kahta uudis- tai perustamiskorjaushanketta vuodessa ja uhkana on investointeihin varatun määrärahan kokonaan poistuminen valtion budjetista. Valtion tulisi maakuntaliitosten kanssa yhteistyönä luoda sellainen sosiaali- ja terveydenhuollon investointien rahastomalli, joka mahdollistaisi maakunnittain sovittujen tärkeiden ensisijaisten sosiaali- ja terveydenhuollon investointien käynnistämisen.